

Pasitikėjimo fenomenas švietimo politikoje

Eglė Pranckūnienė

Vytauto Didžiojo universitetas, Socialinių mokslų fakultetas, Edukologijos katedra, Jonavos g. 66, 44191 Kaunas, egle@mtc.lt

Anotacija. Pasitikėjimas persmelkia visus mūsų gyvenimo socialinius ryšius. Jis „sulipdo“ mūsų visuomenes, sujungia arba suardo vyriausybes, verslą bei kitas socialines struktūras. Pasitikėjimas yra būtinas elementas, padedantis žmonėms pasikliauti visuomene arba institucijomis, inicijuojančiomis pokyčius. Sparčios švietimo kaitos etapais išgyvenama pasitikėjimo krizė: švietimo politikos formuotojai nepasitiki praktikais, o praktikai nepasitiki švietimo reformų pagrįstumu ir būtinumu. Straipsnyje analizuojama, kaip pasitikėjimo fenomenas atsispindi švietimo politikos sprendimuose, kokios yra tarptautinės ir Lietuvos švietimo kaitos tendencijos pasitikėjimo aspektu.

Esminiai žodžiai: *švietimo kaita, reforma, švietimo politika, švietimo praktikai, pasitikėjimas, profesinis kapitalas.*

Įvadas

Pasitikėjimo tema Lietuvos viešajame diskurse yra gvildinama dažnai. Kalbame apie mažėjantį pasitikėjimą valdžios struktūromis, politinėmis partijomis, džiaugiamės augančiu pasitikėjimu policija, kariuomene ir ugniagesiais. Švietimo sistema pasitiki apie pusę Lietuvos gyventojų (LR vidaus reikalų ministerija, 2013). Ką tai reiškia? Kiek pasitikėjimo yra pačios sistemos viduje? Kiek pasitikėjimo lygis lemia ugdymo kokybę ir švietimo valdymo efektyvumą? Autorės susidomėjimą pasitikėjimo tema paskatino Kanados švietimo ekspertas Deanas Finkas, pakvietęs dalyvauti tarptautiniame tyrime, kuriuo remiantis išleista knyga „Pasitikėti ir patikrinti: tikrieji mokyklų tobulinimo raktai“ (Fink, 2016). Į tyrimą įsitraukė Kanados, Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV), Jungtinės Karalystės (JK), Australijos, Švedijos, Suomijos bei Lietuvos tyrėjai. Tyrimas visose šalyse atliekamas pagal panašią schemą: a) mokytojų bei mokyklų vadovų apklausa naudojantis D. Finko parengtu klausimynu; b) interviu bei grupinės diskusijos su tyrimo dalyviais, siekiant giliau pasiaiškinti apklausoje ryškėjančias tendencijas; c) nacionalinio

švietimo konteksto apmąstymas bei pristatymas tarptautinei bendruomenei. Atliktas tyrimas bus pristatytas vėlesniuose straipsniuose, o čia pasidalysime įžvalgomis apie globalius ir Lietuvos švietimo kaitos pokyčius pasitikėjimo aspektu.

Lietuva išsiskiria iš kitų šešių Pasitikėjimo tyrime dalyvaujančių šalių savo posovietine praeitimi, vadavimusi iš nepasitikėjimu grindžiamo sovietinio paveldo, dinamiška visuomenės kaita, demokratijos pamatų bei savitos švietimo sistemos kūrimu. D. Finkas inicijavo šį darbą, pastebėjęs tam tikrą koreliaciją tarp pasitikėjimo lygmens visuomenėje ir mokinių mokymosi rezultatų, pvz., pagal 2013 m. *Transparency International* korupcijos indekso tyrimą (2013), parodantį žmonių tarpusavio pasitikėjimo bei jų pasitikėjimo valstybiniu sektoriumi lygį, Švedijoje ir Suomijoje pasitikėjimo lygis yra 89 proc., Kanados ir Australijos – 81 proc., JK – 76 proc., JAV – 73 proc., o Lietuvos – 53 proc. Tų pačių šalių mokinių pasiekimai 2012 m. PISA tyrime išsidėsto beveik ta pačia tvarka: Suomija (529 taškai), Kanada (522 taškai), Australija (512 taškų), JK (502 taškai), JAV (492 taškai), Lietuva (484 taškai) (OECD, 2012). Tik Švedijos žemoki rezultatai (482 taškai), kuriuos greičiausiai nulėmė per greitos švietimo reformos, prieštarauja šiai hipotezei, kadangi ši šalis pasižymi itin aukštu žmonių tarpusavio pasitikėjimo lygiu. Lietuvoje pastaruju metu vyksta daug diskusijų apie 2012 m. PISA rezultatus, kurie atskleidžia ir ramina, ir nerimą keliančias tendencijas, tad žvilgsnis į pasitikėjimo fenomeną gali suteikti įžvalgų, kaip kurti palankesnę mokymosi aplinką Lietuvos mokyklose. Jei tik nuo pasitikėjimo priklausytų mokinių mokymosi pasiekimai, tai būtų galima padaryti paprastą išvadą, kad visų lygmenų švietimo politikams reikėtų labiau pasitikėti mokytojais, mokyklų vadovais, savivaldybių darbuotojais. Iš kitos pusės, mokinių, jų tėvų bei švietėjų patirtis rodo, kad ne visi mokytojai, mokyklų vadovai ar švietimo vadybininkai yra pakankamai kompetentingi, motyvuoti ir pasišventę kurti visų mokinių mokymuisi palankią aplinką. Šiuo atveju nepasitikėjimas jais tampa logišku ir būtinu švietimo politikos aspektu visuose lygmenyse, kuris įgyvendinamas per įvairius patikros bei kontrolės mechanizmus, pvz., standartizuotus testus, egzaminus, mokyklų išorės vertinimą. Svarbiausias klausimas ir yra, kaip rasti pusiausvyrą tarp kūrybiškumą skatinančio pasitikėjimo ir kontrolės mechanizmų, kurie neslopintų profesinės autonomijos, bet motyvuotų švietimo bendruomenę kuo geriau įgyvendinti savo misiją mokiniams.

Tyrimo tikslas – apžvelgus pasitikėjimo fenomeno tyrinėjimo kryptis švietimo politikos kontekste, pateikti įžvalgų apie Lietuvos švietimo politikos raidą pasitikėjimo švietimo praktikais aspektu.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apžvelgus mokslinę literatūrą, išskirti pasitikėjimo fenomeno tyrinėjimo kryptis švietimo politikos kontekste.
2. Pateikti įžvalgų apie Lietuvos švietimo politikos transformacijas pasitikėjimo aspektu.

Tyrimo metodai: mokslinių bei dokumentinių šaltinių analizė, įvairių mokslinių idėjų sintezė, asmeninės patirties refleksija.

Problemos ištirtumas

Pasitikėjimo reiškinys yra intensyviai tyrinėjamas įvairiose srityse: sociologijoje, psichologijoje, ekonomikoje, organizacijų vadyboje, politikos moksluose, edukologijoje (Fukuyama, 1993; Coleman, 1988; Covey, 2012; Nooteboom, 2003; Rousseau et al., 1998; Žiliukaitė, 2006; Van Maele, Forsyth ir Van Houtte, 2014; Tshannen-Moran, 2004). Šiame darbe į pasitikėjimą žiūrima kaip į kognityvinį reiškinį, atspindintį žmonių ar jų grupių požiūrį į kitų veiksmus: tikimybę, kad kiti asmenys, jų grupės ar organizacijos elgsis geranoriškai, patikimai, kompetentingai, sąžiningai bei atvirai (Fink, 2016; Lewicki, McAllister, Bies, 1998; Tshannen-Moran, 2004; Žiliukaitė, Ramonaitė, Nevinskaitė, Beresnevičiūtė ir Vinogradnaitė, 2006). Pasitikėjimo objektas yra žmonių, jų grupių ar institucijų elgsys: žodžiai, veiksmai bei sprendimai. Filosofas Alphonso Lingis (2004) pasitikėjimą išskiria kaip svarbiausią ir esmingiausią ryšio su tarp tikrojo Aš ir kito asmens aspektą. Pasitikėjimas persmelkia visus mūsų gyvenimo socialinius ryšius. Jis „sulipdo“ mūsų visuomenes, sujungia arba suardo bet kokias socialines struktūras. Tai yra stabilaus žmonių sugyvenimo visuomenėje ir organizacijose garantas, pozityvių socialinių santykių katalizatorius (Tshannen-Moran, 2004). Sociologai bei politikos tyrėjai pasitikėjimą laiko būtina stabilaus demokratinio valdymo sąlyga (Fukuyama, 1993; Giddens, 2000; Putnam, 1993; Olssen, Codd, O’Neil, 2004). Lietuvos, kaip ir kitų pokomunistinių šalių, visuomenės pasižymi žemu apibendrinto ir politinio pasitikėjimo lygiu, tad yra svarbu analizuoti, kokį poveikį šis visuomeninis kontekstas daro pasitikėjimo kultūros kūrimui švietimo srityje (Žiliukaitė et al., 2006).

Tyrėjai atkreipia dėmesį į pasitikėjimo problematiką išgyvenant sparčios kaitos laikotarpius, kurių metu paprastai kyla įtampa tarp politikos formuotojų ir įgyvendintojų dėl tarpusavio pasitikėjimo stokos (Fink, 2016; Trowler, 2003). D. Finkas (2016) kalba apie vienatves arba atskirtis, skiriančias politikus ir praktikus, trukdančias efektyviai veikti kartu dėl mokinių gerovės. Ši atskirtis atsiranda dėl skirtingo požiūrio į švietimo reformų ištakas bei priežastis, veiklos strategijas, kaitos tikslus bei sėkmės rodiklius. „Šis vis didėjantis kompleksškumas veikia ir mokymo bei mokymosi proceso dinamiką: kiek pasitikėjimas arba nepasitikėjimas veikia vadovų bei mokytojų profesinį pasitikėjimą savimi, ypač kai jiems tenka įgyvendinti nuolat besikeičiančias ir prieštaringas politines direktyvas ir kartu užtikrinti, kad mokyklos padėtų mokiniams mokytis?“ (Fink, 2016). Dėl to yra labai svarbu įsigilinti į švietimo praktikų – „ugdymo pokyčių ir visuomenės tobulinimo procesų tarpininkų“ (Fullan, 2009) – balsą ir bandyti suprasti, kaip švietimo pokyčiai įgyvendinami jų gyvenamojoje realybėje.

Pastaruosius 15 metų pasitikėjimo reiškinys yra intensyviai tyrinėjamas edukologijos srityje. Visi tyrėjai įrodo pasitikėjimo reikšmę sėkmingam švietimo reformų įgyvendinimui, mokyklų veiklos bei mokinių mokymosi sėkmei (Kutsyuruba, 2010; Van Maele et al., 2014, Hargreaves, Shirley, 2012, Tshannen-Moran, 2004). Dmitri Van Maele su kolegomis (2014), atlikę pasitikėjimo tyrimų metaanalizę, juos grupuoja į keturias temas:

- Pasitikėjimas ir mokymasis, t. y. kiek yra palankus mokymuisi klimatas mokyklose bei švietimo sistemose;
- Pasitikėjimas ir mokymas, t. y. kiek pasitikėjimu grindžiama mokymosi aplinka klasėje ir mokykloje;
- Pasitikėjimas ir vadovavimas, t. y. kaip kuriamos pasitikėjimu grindžiamos struktūros mokykloje;
- Pasitikėjimu grindžiami ryšiai su išoriniais tinklais: kiek pasitikėjimo tarp mokyklų ir jas valdančių struktūrų, kaip plėtojamas švietimo profesionalų profesinis ir socialinis kapitalas.

Lietuvos edukologijoje pasitikėjimo fenomenas dar nėra išsamiai tyrinėtas. Jolanta Urbanovič (2009) yra atkreipusi dėmesį į pasitikėjimo reikšmę švietimo sistemos decentralizavimo kelyje. Tai rodo, kad reikalinga išsamesnė pasitikėjimo fenomeno analizė švietimo politikos kontekste.

Globalios švietimo politikos tendencijos ir pasitikėjimas

A. Hargreavesas ir D. Shirley (2012), apžvelgę Vakarų šalių švietimo reformų raidą per pastaruosius 70 metų, tai pavadino „švietimo kaitos krize“. Jie išskyrė 1-ąjį – Inovacijų ir nenuoseklumo, 2-ąjį – Marketizavimo ir standartizavimo ir 3-ąjį – Veiksmingumo ir partnerystės švietimo reformų įgyvendinimo kelius, kurie atspindi ir politinę Vakarų demokratijos istoriją. Iš šių trijų švietimo reformavimo būdų reikėtų pasimokyti ir nebekartoti padarytų klaidų, o ieškoti ketvirtojo kelio, tinkamo susidoroti su XXI a. švietimo iššūkiais. 2-ajame – Marketizavimo ir standartizavimo – kelyje, kai neoliberalioji doktrina buvo perkelta į švietimo sistemą, ji sukėlė rimtą nepasitikėjimo švietimo profesionalais krizę, kurios pasekmės jaučiamos iki šiol. Vakarų šalyse neoliberalioji politika keitė arba liberaliąją, arba socialdemokratinę, kurios pasižymėjo kur kas didesniu pasitikėjimu profesionalais, menkesniais ir ne tokiais varginamais atskaitomybės mechanizmais. Lietuvos švietimo bendruomenė iš sovietinės nepasitikinčios ir kiekvieną žingsnį kontroliuojančios aplinkos dideliu greičiu peršoko į naują ir prieštarinę aplinką. Pasak I. Silovos (2013), daugelio pokomunistinių Rytų Europos šalių politikai perėmė neoliberaliosios prieigos švietimo reformos „paketus“, tikėdamiesi lengvai ir sklandžiai pereiti iš komunistinės ideologijos į demokratinę.

Lietuvos švietimo transformacijos

Nepriklausomos Lietuvos visuomenės ir švietimo raidai būdingas įvairių ideologijų bei doktrinų eklektiškumas (Želvys, 2009). Tai patvirtina ir socialinių paslaugų tyrėjai (Mažeikienė, Naujanienė ir Ruškus, 2014), teigdami, kad Lietuvos visuomenė išgyvena įtampą ir dviprasmiškumą tarp neoliberalios politikos reikalavimo rinktis bei pačiam

būti atsakingam ir iš sovietinių laikų išlikusio lūkesčio, kad valstybė viskuo pasirūpins. Kalbant apie tris švietimo reformų kelius, galima teigti, kad Lietuvos švietimo reforma vingiuoja iš karto visais trimis keliais, bet greičiausiai yra įstrigusi tarp 1-ojo – Švietimo inovacijų ir nenuoseklumo bei 2-ojo – Standartizavimo ir marketizavimo kelio. V. Vaitcekauskienė (2013), apžvelgusi Nepriklausomos Lietuvos švietimo kūrimo pamokas, atskleidžia švietimo kelią, prasidėjusį humanizavimo, demokratizavimo ir modernizavimo siekiais ir vinguriuojantį ekonomiškumo, įrodymais grindžiamos vadybos kryptimi. Apie 2000 m. ima ryškėti švietimo marketizavimo elementai: centralizuoti brandos egzaminai, pagal kurių rezultatus galima reitinguoti mokyklas, „mokinio krepšelio“ principas, skatinantis mokyklų konkurenciją, vadovėlių leidybos bei profesinio tobulinimosi programų rinka, sukūrusi sąlygas edukacijos verslui. Daugelis šių politinių sprendimų pradžioje suvaidino teigiamą vaidmenį suteikiant naujų impulsų švietimo kaitai, tačiau ilgainiui dėl jų ėmė didėti skirtumai tarp mokyklų ir to, ką jose gauna mokiniai. 2012 m. PISA tyrimas vis ryškiau atskleidžia socialinės nelygybės poveikį mokinių mokymosi pasiekimams (Dukynaitė, Stundžia, 2013). Švietimo marketizavimas šalyse, kuriančiose rinkos ekonomiką ir demokratinį valdymą, įgauna kitokias formas nei Vakaruose. Tai dažnai yra priimama kaip iš Vakarų atėjusi vertybė ir inovacija, turinti skatinti konkurenciją, o kartu ir kokybę, tačiau politikų rankose tai tampa ne kokybės gerinimo, o pinigų taupymo priemone švietimo kokybės sąskaita (Želvys, 2009). Tai ypač aktualu tapo 2003–2012 metų laikotarpiu išryškėjus demografinėi krizei, kai dėl ekonominių sumetimų bei politinių interesų pradėta sparčiai ir drastiškai pertvarkyti mokyklas.

Pastebėtini ir naujosios viešosios vadybos retorika nuspalvinti sprendimai: įsigalioja išorinis mokyklų vertinimas, projektinis švietimo naujovių diegimas pasinaudojant ES fondais, pradeda veikti švietimo valdymo informacinė sistema, vis labiau sureikšminami standartizuoti testai. Visa tai laikoma moderniomis valdymo ir kontrolės priemonėmis, skirtomis kokybei gerinti. Dar labiau ši retorika girdima Nacionalinėje plėtros strategijoje „Lietuva 2030“ kalbant apie siekį sukurti veiklią, solidarią, besimokančią visuomenę, kuriai reikia švietimo, orientuoto į kiekvieno besimokančiojo gabumų atskleidimą, kūrybiškumą, pilietiškumą, mokymąsi visą gyvenimą. Tokios sąvokos kaip profesinė pagalba, konsultavimas, besimokanti bendruomenė, mokyklų tinklai, duomenimis grįstas valdymas jau tapo įprastinio švietimo bendruomenės diskurso dalimi, tačiau tai dar turi menką atspindį praktikoje.

Ši trumpa Lietuvos švietimo kaitos apžvalga, išryškinusi tik keletą aspektų, parodė, kad, palyginti su Vakarų šalimis, Lietuvos visuomenė ir švietimas patyrė itin spartų bei prieštarinę ideologinį, socialinį ir politinį virsmą, susijusį su Nepriklausomos valstybės kūrimu, sparčia visuomeninės sanklodos kaita bei globaliomis įtakomis. D. Finkas (2016) kelia klausimus: „kokie švietimo politikos sprendimai atspindi aukštą arba žemą pasitikėjimą švietimo sistemoje? Ar švietimo sistemoje taikomi patikros bei kontrolės mechanizmai yra sukurti dėl nepasitikėjimo?“ Reikia konstatuoti, kad į šiuos klausimus dar negalime atsakyti, nes vis dar nematyti aiškios švietimo kaitos krypties ir nusistovėjusių mechanizmų. Mokyklos vadovas, davęs interviu pasitikėjimo tyrimui, sako:

Reikia tvarių susitarimų, gal ir ne pačių geriausių, bet sutarti, kiek laiko tai galios. Po to įvertinkim ir žiūrėkim, kas išėjo, o ne po metų vėl pakeiskim. Viskas nuleidžiama iš viršaus, sprendimus priima ne tie, kurie yra arčiausia vaikų. Aišku, turi būti ir valstybinis požiūris, bet neturėtų būti viskas taip pernelyg greit. Neturėtų vienas ministras pasakyti, kad dabar skatinsim lyderystę ir suteiksim jums daugiau savarankiškumo ir atsakomybės, o po metų ateina kitas ir sako, kad per daug buvo pasitikėjimo, visur betvarkė, reikia įvesti priežiūros tarnybą ir viską griežtinti. Tai rodo, kad nėra tvarumo, per daug blaškymosi, neturime bendro matymo ir įvaizdžio. Mums turi rūpėti kiekvieno vaiko sėkmė. Atrodo labai įkvepiantis šūkis arba LT 2030, bet mes nukrypstame, pradedame diskutuoti apie kažkokias smulkias detales ir pametame esmę.

I. Silova (2013) aprašo sparčias reformas išgyvenusių pokomunistinių šalių švietimo praktikų būseną:

Mokytojus labiausiai palietė globalios švietimo tendencijos: privatizavimas, decentralizavimas, į vaiką orientuotas ugdymas. Visuomenės akyse būtent mokytojai įkūnijo posocialistinio švietimo reformos sėkmes ir nesėkmes. Iš jų buvo tikimasi, kad atsisakys senojo mokymo būdo (t. y. į mokytoją orientuoto ugdymo), o vietoj jo „įsisavins“ naujas vakarietiškas pedocentristines mokymo bei klasės valdymo technikas. Mokytojai tapo naujų švietimo politikos reikalavimų „objektu“ ir buvo įtraukti į gausybę nacionalinių ir tarptautinių profesinio tobulinimosi programų. Jų profesinis gyvenimas nebepriklausė jiems patiems, bet tapo valdomas globaliai sklindančių ugdymo turinio ir proceso normų, testų, metodų bei vadovėlių.

Išvados

Lietuvos švietimo raida atspindi universalias tendencijas, bet kartu ir labai savitas konfigūracijas, nulemtas geopolitinio ir istorinio konteksto. Pasižiūrėjus į Lietuvos švietimo reformos nueitą kelią per 25 metus, galima teigti, kad, palyginti su Vakarų šalimis, Lietuvos visuomenė ir švietimo sistema patyrė kur kas spartesnę bei prieštaringesnę ideologinį, socialinį ir politinį virsmą. Tai lėmė naujos laisvos valstybės kūryba ant okupacinio režimo pamatų, visuomenės transformacija, atsivėrimas pasauliui ir globalioms įtakoms. Išgyventas virsmas atspindi tam tikrą blaškymąsi tarp socialdemokratiškų „švietimo visiems“ principų ir neoliberalių priėgų, tai supakuojant dar ir į Naujosios viešosios vadybos retoriką, taip pat ir ryškų kaitos krypties pokytį – švietimo reformos pradžioje vyravo sociokultūriniai permainų siekiai, o vėliau juos keitė ekonominiai bei instrumentiniai tikslai;

1. Lietuvos švietimo bendruomenėje pasitikėjimo klausimas kol kas nėra viešai ir plačiai reflektuojamas. Itin sparčios švietimo kaitos metu švietimo praktikai ar mokyklos yra dažniau traktuojami kaip globalios politikos ir kaitos objektai, o ne sąmoningi, jaučiantys ir kuriantys subjektai. Pasitikėjimo klausimas dėl objekto

nėra keliamas, „objektui“ valdyti kuriami įvairūs kontrolės ar reglamentavimo mechanizmai. Remiantis A. Hargreaveso švietimo reformų tipologija (2012) matyti, kad Vakarų šalyse švietimo praktikai išgyveno pasitikėjimo krizę pradėjus įgyvendinti neoliberaliąją ideologiją grindžiamas reformas. Švietimo standartizavimo ir marketizavimo tendencijos Lietuvoje dar vis vertinamos kaip progresyvios švietimo tobulinimo kryptys, o jose glūdintis nepasitikėjimo užtaisas dar nėra pakankamai išryškintas ir aktualizuotas. Tam reikia gilesnės vykstančių procesų refleksijos, garsesnio praktikų balso, drąsesnių gilaus mokymosi ir aukštesnio profesionalumo siekių.

2. Lietuvai būtų itin aktualu pasimokyti iš Suomijos ir imti vertinti bei puoselėti profesinį kapitalą, sudarant sąlygas švietimo profesionalams įgyvendinti savo kilnią misiją pasitikėjimu grindžiamoje aplinkoje, tuo stiprinant šalies ateities perspektyvas (Hargreaves, Fullan, 2012). Lietuvos švietimo reformatorė Meilė Lukšienė ne kartą teigė, kad esminiai švietimo pokyčiai neįvyks tol, kol mokykla iš valdomo „objekto“ netaps savarankišku subjektu.

Literatūra

- Coleman, J. (1988). Social Capital and the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*, 90 (supplement), S95-S120. <http://dx.doi.org/10.1086/228943>
- Covey, S. M. (2012). *Smart Trust*. New York: Free Press.
- Dukynaitė, R., Stundžia, M. (2013). *OECD PISA 2012 metų pristatymas* [žiūrėta 2015 m. rugpjūčio 20 d.]. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/uploads/lawacts/docs/686_f51836d864358476c32d0a3923e6be58.pdf.
- Fink, D. (Ed.) (2016). *Trust and Verify. The Real Keys to School Improvement*. UCL Institute of Education Press, University College, London.
- Fukuyama, F. (1993). Social Capital and the Modern Capitalist Economy: Creating a high trust workplace. *Stern Business Magazine*, 4(1), 17.
- Fullan, M. (2009). *The Challenge of Change: Start School Improvement Now!* Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
- Giddens, A. (2000). *Modernybė ir asmens tapatumas*. Vilnius: Pradai.
- Hargreaves, A., Shirley, D. (2012). *The Global Fourth Way*. Thousand Oaks: Corwin.
- Hargreaves, A., Fullan, M. (2012). *Professional Capital. Transforming Teaching in Every School*. Teachers College Press: New York.
- Lingis, A. (2004). *Trust*. Minneapolis-London: University of Minnesota Press.
- Kutsyuruba, B., Walker, K., Noonan, B. (2010). The Ecology of Trust in the Principalsip. *Journal of Educational Administration and Foundations*, 21(1), 23–47.
- Lewicki, R., McAllister, D., Bies, R. (1998). Trust and Distrust: New Relationships and Realities. *Academy of Management Review*, 23(3), 438–458.

- Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“. (2012). [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lietuva2030.lt/>.
- LR vidaus reikalų ministerija. (2013). *Lietuvos gyventojų apklausa apie pasitikėjimą Lietuvos valstybinėmis ir savivaldybių įstaigomis ir institucijomis* [žiūrėta 2013 m. gruodžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <http://vakokybe.vrm.lt/index.php?id=307>.
- Mažeikienė, N., Naujanienė, R., Ruškus, J. (2014). What is mixed in welfare mix? Welfare Ideologies at stake of Lithuanian case of social service delivery. *European Journal of Social Work*.
- Nooteboom, B. (2003). *Trust. Forms, Foundations, Functions, Failures and Figures*. Northhamton: Edward Elgar Publishing, Inc.
- Putnam, R. (1993 / 2001). *Kad demokratija veiktų: pilietinės tradicijos šiuolaikinėje Italijoje*. Vilnius: Margi raštai.
- OECD. (2012). *Pisa 2012 Results Overview* [žiūrėta 2014 m. lapkričio 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results-overview.pdf>.
- Olsen, M., Codd, J. A., O'Neil, M. (2004). *Education Policy: Globalization, Citizenship and Democracy*. London: Sage Publications.
- Rousseau, D., Sitkin, S., Burt, R., Camerer, C. (1998). Not so Different after all: A cross-discipline view of trust. *Academy of Management Review*, 23(3), 383–404. <http://dx.doi.org/10.5465/amr.1998.926617>
- Silova, I., Brehm, W. C. (2013). The Shifting Boundaries of Teacher Professionalism: Education Privatization(s) in the Post-Socialist Education Space. In T. Seddon, J. Ozga, & J. Levin (Eds.), *Educators, professionalism and politics: Global transitions, national spaces, and professional projects* (pp. 55–74). New York: Routledge.
- Tshannen-Moran, M. (2004). *Trust Matters: Leadership for successful schools*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Transparency International. (2013). *Corruption Perceptions Index* [žiūrėta 2014 m. gruodžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.transparency.org/cpi2013/results>.
- Trowler, P. (2003). *Education Policy*. London and New York: Routledge.
- Vaicekauskienė, V. (2013). Nepriklausomos valstybės švietimo kūrimo pamokos: 1988–2012. Iš *Švietimo problemas analizė*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
- Van Maele, D., Forsyth, P. B., Van Houtte, M. (2014). *Trust and School Life. The Role of Trust for Learning, Teaching, Leading, and Bridging*. Springer: Dordrecht. <http://dx.doi.org/10.1007/978-94-017-8014-8>
- Urbanovič, J. (2009). Aspects of Decentralization in Management Reforms of the Education System in Lithuania. *Viešoji politika ir administravimas*, 30, 102–113.
- Želvys, R. (2009). Lietuvos švietimo politikos kontekstas. Iš T. Bulajeva, L. Doublienė (sud.), *Lietuvos švietimo politikos transformacijos* (p. 13–23). Vilnius: VU leidykla.
- Žiliukaitė, R. (2006). Pasitikėjimas: nuo teorinių įžvalgų empirinės analizės link. *Kultūrologija*, 3, 205–252.
- Žiliukaitė, R., Ramonaitė, A., Nevinskaitė, L., Beresnevičiūtė, V., Vinogradnaitė, I. (2006). *Neatrasta galia: Lietuvos pilietinės visuomenės žemėlapis*. Vilnius: Versus aureus.

Phenomenon of Trust in Educational Policy

Eglė Pranckūnienė

Vytautas Magnus University, Faculty of Social Sciences, Department of Education, Jonavos g. 66, LT-44191 Kaunas, Lithuania, egle@mtc.lt

Summary

Trust is the essence of all social relations in our lives. It unites our societies, joins or destroys governments, businesses and other social structures. Trust is the necessary element for people to rely on the structures implementing changes. In post-communist societies the level of trust is lower than in Western democracies. It is determined not only by diminished sources of trust during the totalitarian regimes but by rapid societal changes and the lack of new stable fundamentals for trust. Distrust is not the opposite of trust but rather a rational state of mind in certain contexts and situations. Imbalance between trust and distrust in education is represented by inadequate mechanisms of inspection or control and the lack of trust in professionals. After the II World War the Western countries tried different ways to reform education called by A. Hargreaves and D. Shirley (2012) First, Second and Third way. This typology shows how political ideologies influence the development of public education. As for the trust, neoliberal approach in education created an extremely distrustful environment for educational professionals. Neoliberal reforms replaced liberal or social democratic approaches which are characterized by much bigger trust in professionals, as well as less tiresome mechanisms of accountability. In comparison to Western democracies, Lithuanian society and public education experienced an especially rapid and contradictory ideological, social and political transformation related to the creation of an independent state, the rapid overhaul of the national political structure along with global influence. Speaking of the three different ways of reform, it appears that Lithuanian education reform is meandering down all the different ways at once but is most likely stuck between the First – Innovations and Inconsistency – and the Second – Standardization and Markets – Ways. It is reflected by wandering between the socio democratic principles of “education for all” and neoliberal approaches packed into the rhetoric of New Public Management. Due to the contradictory trajectories of educational change, practitioners are becoming “objects” of political requirements losing their authentic professional life. The quality of education in every country depends on the amount of professional capital: professionals, who implement their moral purpose in trusting environment and strengthening the social capital of the country. The further development of education in Lithuania should address the enrichment of professional capital.

Keywords: *educational change, reform, policy, trust, practitioners, professional capital.*

Įteikta / Received 2015-09-30
Priimta / Accepted 2016-06-29